

LEGES NOVELLAE

AD THEODOSIANVM

PERTINENTES

EDIDIT

ADIVTORE TH. MOMMSENO

PAVLVS M. MEYER

BEROLINI

APVD WEIDMANNOS

MDCCCXV

CONSPECTVS OPERIS

	pag.
Conspectus subsidiorum et explicatio signorum	VI
PROLEGOMENA IN LEGES NOVELLAS AD THEODOSIANVM PERTINENTES	
Cap. I. De singulis legum novellarum syllogis	XI
Cap. II. Codices corporis Maioriani (primae syllogae)	XXV
Cap. III. Codices Breviarii (alterius syllogae)	XXXI
Cap. IV. Codices tertiae syllogae	XLIII
Cap. V. Excerpta. Breviarii epitomae. Varia	LV
I. Ex syllogis Orientalibus excerpta	
II. Ex syllogis Occidentalibus excerpta	
III. Breviarii Alariciani epitomae	LXI
IV. Breviarii minora	LXIII
V. Libri latentes vel deperditi	
Cap. VI. Legum novellarum editiones et apparatus	LXV
Cap. VII. Crisis legum novellarum	LXXVII
A. Leges novellae Theodosii II. Valentini III. Maioriani (1—6)	
B. Leges novellae Marciani et reliqua per Alaricianos solos servata	LXXXIX
C. Leges novellae Anthemii	XC
Cap. VIII. Constitutionum acceptores et tempora locique	XCI
I. Constitutionum acceptores	
II. Constitutionum tempora et loci	XCVI
—————	
I. CORPVS LEGVM NOVELLARVM <i>THEODOSII II. VALENTINIANI III. MAIORIANI</i> IN OCCIDENTE A MAIORIANO CONDITVM	1
II. LEGVM NOVELLARVM <i>MARCIANI</i> IN ORIENTE PROMVLGATARVM QVAE IN BREVIARIVM ALARICIANVM RECEPTAE SVNT	179
III. AVCTARIVM LEGES NOVELLAS EXTRAVAGANTES CONTINENS <i>SEVERI ET ANTHEMII</i>	197
—————	
Index titulorum	209
Corrigenda et Addenda ad vol. I et II	213

Vaticanus reginae 857 saec. IX/X (Haenel, Brev. 43; Conrat, Quellen 221; Mommsen, *Vatican. reg. 857* Theod. I p. C), olim S. Marcialis Lemovicensis (Limousin; vide p. XXVI), Breviarium epitomatum f. 73—147^r continet. Novellarum interpretationes insunt f. 111^r—123^v; integrae extant interpretationes Brev. Theod. I — II — VIII — XI, 1 — Valent. I — III — IV, 1. 2 — VI — VIII — XI — Marcian. I — II — III — IV — V, particulae int. Brev. Theod. IV — VI — Valent. XII — Maiorian. I. Reliqua praeter nov. Brev. Valent. IV, 1 subscriptionis frustum desunt. — Codicem inspexi Romae a. 1901.

Parisinus 4697 saec. IX/X (Haenel, Brev. 41; Zeumer, MG. LL. Sectio V, I p. 26; *Parisinus 4697* Conrat, Quellen 221; Mommsen, Theod. I p. CIII) Breviarium epitomatum f. 1—45 continet; ex Novellis (f. 14 sqq.) supersunt Brev. nov. Theod. VII interpretatio integra et subscriptio, VIII interpretatio inde a 103 *si quis autem* usque ad finem et subscriptio, tum praescriptis (f. 16^v) *Incipiunt novellae divi valentini aq. tituli legum divi valentini aq.* sequuntur (f. 17) Valent. I int. et subscr., VIII textus particula (50 *et licet rem . . . 55 conservent*) cum interpretationis principio, VIII interpretatio epitomata et subscr., (f. 18) XII interpretatio epitomata (usque ad 170 *custodiri*). — Codicem Parisiis a. 1901 inspexi.

Vaticanus reginae 982 saec. X (Haenel, Brev. 68; vide p. XXVI) f. 18—33 indicem *Vatican. reg. 982* titulorum Breviarii cum explanatione continet.

IV. Breviarii Minora.

Berolinensis Lat. fol. 270 (Blume, MG. LL. 3 p. 588 sq.; Haenel, Brev. 17^b; Mommsen, *Berol. Lat. f. 270* Theod. I p. CII sq.), antea P. Pithoei, tum Rosanbinus, foliorum 16, diversorum codicum lacinas exhibet (vide p. XLIII). Folio 14^r saec. IX scripto nov. Valent. 33 textus (incipiens a 10/11 *inpellat*), subscriptio (non omittitur, ut in apparatu indicavi), interpretatio habentur. In folio 14^v post nonnullorum conciliorum excerpta sub praescripto *Divi Valentini liber II. cap. X* legitur Theodosiani 3, 16, 2 interpretatio (usque ad *transire permittitur* [p. 158, 9]). Foliis 15 et 16 cum alia inveniuntur tum constitutiones tres (suppositiciae duae et Sirmondiana prima), quas integras vel ex parte interpolatas esse ex Breviarii novellis Valent. 25. 27. 35 Mommsen (*Theod. I* p. CII sq. et 240) evicit. — Codicis lectiones in apparatu ad novellam Valent. 33 notavi.

Parisinus 12238 (= Sangerman. 855, olim 374), qui ut praecedens ex diversorum codicum laciniis constat, folio 129 saec. VII paginis bipertitis exarato haec exhibet: praescriptis *Expliciunt libri Theodosiani imperatoris feliciter. Incipiunt tituli novellarum divi theodosii* sequuntur rubricae novellarum Theodosii in Breviarium receptorum adiecta plerumque explanatione, item novellarum Valent., quae terminantur in Brev. nov. VII (Valent. 1, 3) verbis *de indulgentiis reliq.* — Codicem Parisiis a. 1901 inspexi. —

Excerpta ex Breviarii Novellis, quae originem ducunt a tertiae syllogae codicibus, supra sub II C tractavi; de reliquis disserere post ea, quae socius operis de Wretschko in volumine primo (p. CCCVII—CCCLX) diligentissime composuit, supervacuum visum est.

V. Libri latentes vel deperditi.

Codicum latentium vel deperditorum lectiones ad Novellas spectantes, si praetermittimus *Murbacensis* libri apographum Basileense (nobis C: p. XXXIX sqq.), restitui possunt ex editionibus vel editionum exemplaribus his:

In *Sichardiana* editione adhibetur Breviarii integri codex *Augustensis* (Mommsen, Theod. I p. CIVsq.); vide p. LXV.

Cuiaciana editio prior a. 1566 utitur 1) codice ad classem ΣE pertinente, unde Cuiacius novellas Theod. 12 — 24 — 25 — 26 — Valent. 8, 2 — 17 — 26 — 28 — 36 sumpsit: vide p. LXVII sq.,

2) codice Breviarii integri ad classem *E* pertinente, unde Cuiacius Breviarii novellas emendavit: vide p. LXIX sq.

Adnotationes Sichardianae exemplari *Paris. Réserve F 380* a Pithoeo patre adscriptae (nobis **d*) sumptae sunt ex *Pithoeano deperdito* (vide p. XLIII sqq.), cuius apographum repraesentat *Parisinus 4420* (nobis *d*).

Adnotationes Pithoeanae a. 1571 editionis exemplari *Paris. Réserve F 2240* ad nov. Valent. 2, 2 a P. Pithoeo filio adscriptae fortasse proficiuntur ex *scheda altera Cuiaciana* (p. XXX) neque a Cuiacio neque a Pithoeo integre descripta: vide p. LXXI.

Praeterea codicum nobis non notorum lectiones adscriptae reperiuntur exemplaribus Sichardianae *Paris. Rés. F 380* (a P. Pithoeo filio: vide p. LXVII), Cuiacianae *Paris. Rés. F^s* (ad nov. Maioriani 6 ab eodem: vide p. LXXII), Cuiacianae *Paris. Rés. F^s* (a Francisco Pithoeo: vide p. LXXIII).

Quae Mommsen in volumine primo (p. CVsq.) ex Beckeri 'Catalogis bibliothecarum antiquis' (Bonnae 1885) proposuit, ad nostram quoque editionem pertinent. Unius praeterea codicis hoc loco mentio facienda est, scilicet

Bibliothecae Cottonianae codicis Otho A IX, quem 'Catalogus Librorum Manuscriptorum Bibliothecae Cottonianae' a Thoma Smitho a. 1696 Oxonii e Theatro Sheldoniano proditus haec continuisse declarat: '1. Ansegisi Abbatis Capitulare. 2. Capitula Caroli Imperatoris. 3. Capitula Ludovici Augusti et Clotarii Caesaris. 4. Excerpta ex libris legum Romanorum et Francorum. 5. Fragmentum vetus codicis Theodosiani. Incipit a fine libri IX et continuatur ad finem libri XVII (sic). 6. Leges Novellae Divi Theodosii. 7. Leges Novellae Divi Valentiniani. 8. Leges Novellae Divi Martiniani. 9. Leges Novellae Divi Maioriani. 10. Leges Novellae Divi Severi. 11. Caii liber institutionum. 12. Pauli sententiarum libri quinque. 13. Gregoriani liber primus. 14. Papiniani liber primus.' Celeberrima illa bibliotheca a. 1731 incendio correpta (cf. *Dictionary of National Biography*, London 1885, XII p. 315), codex una cum aliis multis periit; nam inter Cottonianos nostra aetate in Museo Britannico Londinii adservatos desideratur (cf. *Catalogue of the Manuscripts in the Cottonian Library deposited in the British Museum*, 1802, p. 365). — Librum Gallicae sine dubio originis Breviarii tantum Novellas continuisse apparet; memorabile est Theodosiani libros non extare nisi inde a fine noni. Quae vero ratio intercedat inter codicem hunc deperditum atque Wallersteinense volumen (Mommseno *B*: Theod. I p. LXXII), quod 9, 9, 1 terminatur, diiudicare non possumus.

Inter codices Vaticanos inedita vix latent. In Tabularii Vaticani libro Angeli Mai collectanea complectente, cuius notitiam Mercatio debeo, sub littera *N* scripta haec repperi: 'Novellae leges sunt fortasse in codd. Vaticanis ineditae. V. Amadutium praef. ed. Nov. p. XXXVII sq.'. Sed ab eodem additur: 'Ego excussis codd. nihil inveni ineditum'. Neque mihi contigit, ut novi quidquam in lucem protraherem. Ex Vaticanis libris Reginensibus ad Theodosianum atque Novellas pertinentibus, quos Montfauconius enumerat, praeter n. 1167 ('Codicis Theodosiani pars') erui omnes.